II. Piliakalniai ir geležies amžiaus gyvenvietės
Iron Age Hillforts and Settlements

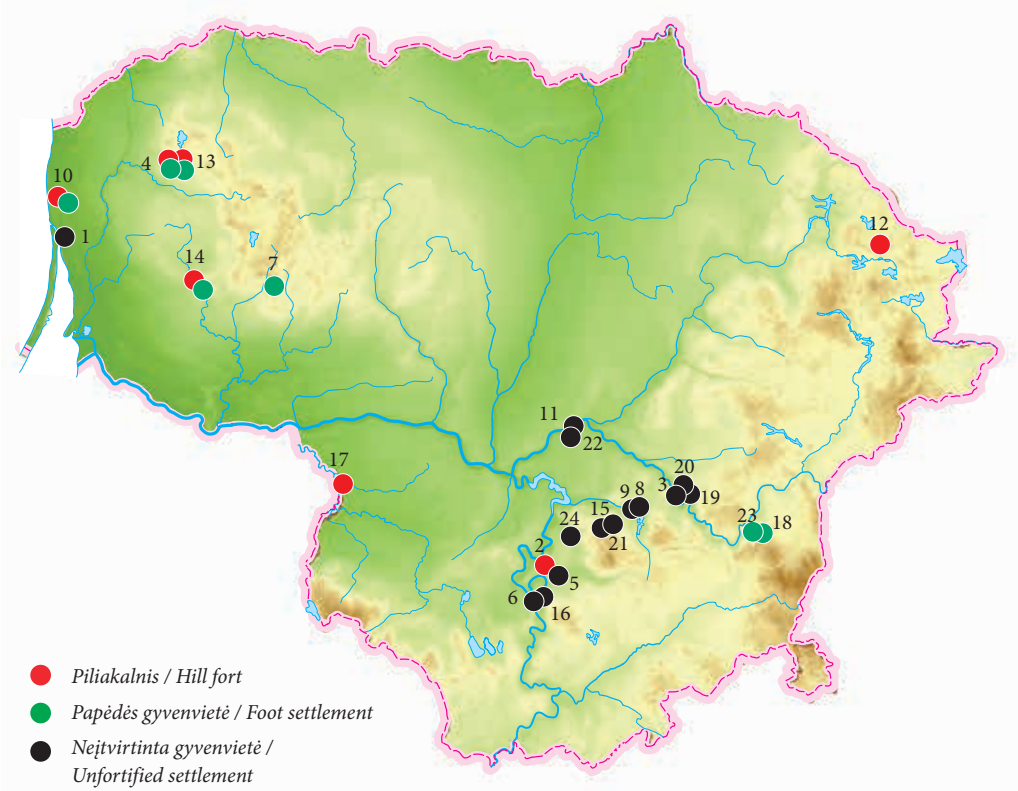

1. *Bandužiai*
2. *Birštonas (žr. XV)*
3. *Diržonys*
4. *Gandinga*
5. *Grikapėdis*
6. *Jovaišonys*
7. *Kalvaliai*
8. *Kakliniškės*
9. *Kudonys*
10. *Kukuliškiai*
11. *Kurmagala*
12. *Mineikiškės*
13. *Nausodis*
14. *Padievaitis*
15. *Pakertai*
16. *Panemuninkai*
17. *Ročkai (žr. XV)*
18. *Rokantiškės*
19. *Rokiškės (žr. XV)*
20. *Semeniškės*
21. *Skudeniai*
22. *Varpiai*
23. *Vilnius (žr. IX)*
24. *Vilūnai*

Justina Dobeikienė

Diržonių senovės gyvenvietės

2020 m. tiesiant LLDJ buvo vykdomi žvalgymai nuimant paviršinį augalinį gruntą. Šių darbų metu Diržonių kaime (Elektrėnų sav., Kazokiškių sen.), į P nuo bevardžio numelioruoto upelio, tarp kelio Vievis–Paparčiai–Žasliai ir Kazokiškių miško aptiktos kelių senovės gyvenviečių vietos. Senovės gyvenviečių liekanų aptikta plačiame apie 600 m ilgio ruože, todėl atlikti plataus masto įvairaus pobūdžio tyrimai.

Aptikus gyvenvietes, siekiant nustatyti kultūrinio sluoksnio paplitimą, išlikimo laipsnį ir būsimų detaliųjų tyrimų vietas, buvo atliekami žvalgomieji tyrimai, kurių metu ištirti 22 šurfai (22 m^2 ploto). Detalieji tyrimai vyko dviejų gyvenviečių teritorijose – vietose, kur aptiktas kultūrinis sluoksnis: gyvenvietėje I ištirta 18 perkasų, kurių bendras plotas 575,82 m^2, antrojoje gyvenvietėje ištirta 30 perkasų, kurių bendras plotas 821,24 m^2. Be to, dar žvalgymų metu gyvenvietėje II ištirtos 5 perkasos, kurių plotas 150,72 m^2. Taip pat dar žvalgymų metu ištirtos ir 27 įžemyje įgilintos duobės, virš kurių neaptikta kultūrinio sluoksnio (1 pav.).

Diržonių senovės gyvenvietė I iki šiol buvo nežinoma. Kaip minėta, ji aptikta vykdant žvalgymus. R dalyje apie 25x8 m dydžio plote po armeniu atidengta 17 įžemyje įgilintų duobių. Pavienių duobių aptikta ir toliau į V, o apie 230 m į V fiksuota dar viena duobių koncentracija, kur apie 20x5 m dydžio plote ištirtos 7 duobės. Tyrimų metu šiose duobėse aptikta keramikos lygiu, brūkšniuotu ir grublėtu paviršiumi, o vienoje duobėje visa rasta keramika buvo apžiesta (2 pav.). Atlikus grunto mėginių archeobotaninius tyrimus, rasta tikrosios soros, kviečių, paprastojo miežio, rugių liekanų bei įvairių

1 pav. Situacijos planas: 1 – žvalgytas plotas; 2 – žvalgymų metu tirtos duobės; 3 – aptikto kultūrinio sluoksnio vietos. J. Dobeikienės brėž.

Fig. 1. Situation plan: 1 – surveyed area; 2 – pits excavated during the survey; 3 – discovered cultural layer sites.

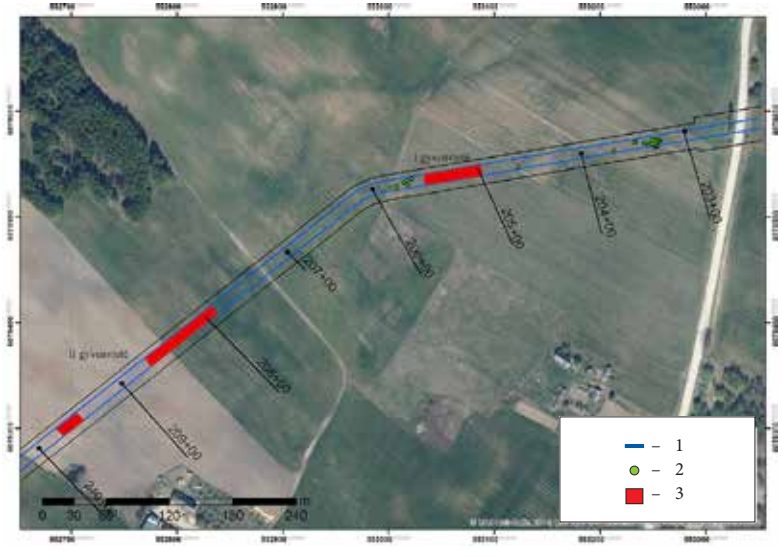

0 5 cm

2 pav. Duobėje 26 aptikto apžiesto puodo pakraštėlis. J. Dobeikienės nuotr.

Fig. 2. The rim of a partly thrown pot discovered in pit 26.

0 5 cm

3 pav. Perkasoje 17 aptiktų lipdytos keramikos brūkšniuotu paviršiumi pavyzdžiai. J. Dobeikeinės nuotr.

Fig. 3. Examples of hand built brushed pottery discovered in trench 17.

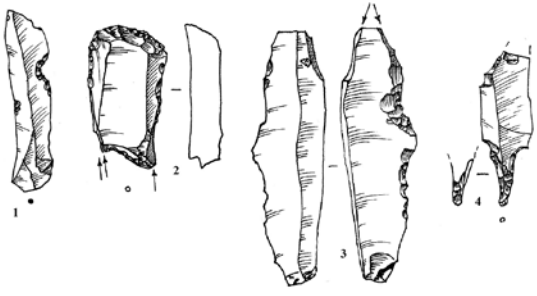

4 pav. Titnaginiai radiniai, aptikti gyvenvietėje II: 1 – retušuota skeltė; 2 – gremžtukas-rėžtukas; 3 – nenusakomos paskirties dirbinys; 4 – strėlės antgalis. G. Gudaitienės pieš.

Fig. 4. Flint finds discovered in settlement II: 1 – a retouched blade; 2 – a scraper–burin; 3 – an artefact of indeterminate purpose; 4 – an arrowhead.

piktžolių sėklų. Duobėje 19 aptiktus angliukus datavus AMS ^{14}C metodu, gauta kalibruota data 1283–1396 m. (645±29 BP) (FTMC–SY50–6).

Tarp tirtų duobių apie 55 m ilgio ruože po armeniu nuo 25–30 cm gylio aptiktas gerai išlikęs iki 75 cm storio kultūrinis sluoksnis. Tai rudo ir pilko–juodo grunto sluoksniai su pavieniais angliukais, po kuriais pasiektas įžemis – pilkšvas priemolis. Storiausias kultūrinis sluoksnis buvo R dalyje, be to, jis storėjo iš Š į P, todėl manoma, jog centrinė gyvenvietės dalis turėjusi būti piečiau tiesiamo dujotiekio. Tirtame sluoksnyje vyravo keramikos ir titnago radiniai – iš viso inventorinta 116 keramikos šukių, tarp kurių daugiausia lygiu paviršiumi, taip pat nemažai brūkšniuotu (3 pav.) ir grublėtu paviršiumi, bei 65 titnago radiniai, tarp kurių aptikti 6 dirbiniai (mikrolitas, retušuota nuoskala, gremžtukas, rėžtukas ir neidentifikuotas dirbinys). Pagal aptiktus radinius gyvenvietė datuojama ankstyvuoju ir senuoju geležies amžiais. Kultūriniame sluoksnyje aptiktus angliukus datavus AMS ^{14}C metodu, gautos kalibruotos datos: 1160–1265 m. (846±28 BP) (FTMC–SY50–7) ir 171 m. pr. Kr. – 8 m. (2073±29 BP) (FTMC–SY50–8).

Diržonių senovės gyvenvietė II fiksuota 230–400 m į PV nuo gyvenvietės I. Susiformavęs ir išlikęs kultūrinis sluoksnis fiksuotas dviejose vietose: 80 m ilgio ruože ir 25 m ilgio ruože. Po armens sluoksniu tirtas iki 30–50 cm storio tamsiai pilko–juodo, vietomis durpingo grunto su angliukais sluoksnis, po kuriuo pasiektas įžemis – pilkšvas priemolis arba geltonas smėlis. Sluoksnis storiausias gyvenvietės PV dalyje. Jis vietomis sunaikintas įrengiant drenažą. Perkasose aptikta titnago radinių – daugiausia skelčių ir nuoskalų, PV dalyje rastas akmeninis kirvelis. Pagal aptiktus radinius gyvenvietė datuojama nuo paleolito iki bronzos amžiaus. Į R nuo tyrimų ploto fiksuotas uždurpėjimas.

Kultūrinis sluoksnis tęsėsi ŠV kryptimi. Jame vyravo titnago radiniai (aptiktos vos 24 keramikos šukės), kurių 708 vienetai inventorinti. Daugiausia tai gamybos atliekos – skeltės ir nuoskalos, o dirbinių aptikti 39 vienetai: 4 grandukai, 1 gremžtas, 8 gremžtukai, 2 kombinuoti gremžtukai-rėžtukai, šlifuoto kirvelio dalis, mikrolitas, rėžiklis, 5 rėžtukai, strėlės antgalis ir 15 nenusakomos paskirties (4 pav.). Be to, čia aptiktas ir šlifuoto akmens kirvelis (5 pav.). Šie radiniai datuojami nuo vėlyvojo paleolito iki bronzos amžiaus. Kultūriniame sluoksnyje aptiktus angliukus datavus AMS ^{14}C metodu, gautos kalibruotos datos: 540–387 m. pr. Kr. (2363±29 BP) (FTMC–SY50–9) ir 420–549 m. (1586±28 BP) (FTMC–SY50–10).

Tyrimų metu sukaupta informacija atskleidžia, jog dabartiniame Diržonių kaime gyventa įvairiais laikotarpiais: tirtos teritorijos V dalyje – dar vėlyvojo paleolito laikotarpiu. Vėliau šioje vietoje gyventa bronzos amžiuje ir ankstyvajame geležies amžiuje. Atliekant anglies datavimą gautos datos bei aptikta apžiesta keramika atskleidžia, jog nors kultūrinis sluoksnis nesusidarė arba neišliko, čia gyventa II tūkst. I pusėje.

5 pav. Akmeninis šlifuotas kirvelis, rastas gyvenvietėje II. J. Dobeikienės nuotr.

Fig. 5. A ground stone axe found in settlement II.

Diržonys Old Settlements

After the discovery of 2 old settlements during the GIPL work in Diržonys Village (Elektrėnai Municipality), an archaeological investigation was conducted in 1547.78 m^2 (Fig. 1). Settlement I, where a cultural layer up to 75 cm thick and containing sherds of hand built and partly thrown pottery (Figs. 2, 3) was recorded, dates to the Early and Old Iron Ages. The cultural layer in Settlement II is up to 30–50 cm thick and contains finds dating from the Late Palaeolithic to the Bronze Age (Figs. 4, 5). In addition, this location was inhabited up to first half of the 2nd millennium, but no cultural layer either formed during this period or survived.

Justina Dobeikienė

Varpių senovės gyvenvietės

2020–2021 m. Varpių k. (Jonavos r., Šveicarijos sen.) senovės gyvenvietės teritorijoje, būsimo „Rail Baltica“ geležinkelio vietoje ištirta 81 perkasa, kurių bendras plotas 2600,5 m^2 (1 pav.). Iki šiol archeologiniai tyrimai Varpių senovės gyvenvietės teritorijoje vyko du kartus: 2015 m. R. Vengalis su tyrėjų komanda žvalgė Varpių senovės gyvenviečių vietose (*LIIR*, f. 1 7675). Varpių senovės gyvenvietės I vietoje augo pieva, radinių neaptikta. Pati gyvenvietė žinoma jau seniai – minima LAA, kur nurodyta, jog čia aptikta akmens ir bronzos amžiumi datuojamų radinių (*LAA*, 1974, t. I, p. 76), tačiau jos tiksli vieta neaiški. Varpių senovės gyvenvietėje II šalia Neries upės buvusiame dirbamame lauke žvalgymų metu rastas titnaginis gremžtukas ir 3 nuoskalos (*ATL 2015 metais*, 2016, p. 458–465). 2019 m. spėjamose Varpių senovės gyvenviečių I ir II teritorijose ištirti 63 1x1 m dydžio šurfai (J. Dobeikienė). 8 šurfai tirti tarp žvyr-